

Юркевич І. І.
*док.філ. (Право), доцент кафедри
кримінального права та процесу
Західноукраїнського
національного університету*

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

В умовах сучасних геополітичних викликів, з якими стикається Україна, особливої актуальності набуває проблема правильної кваліфікації кримінальних правопорушень, вчинених в умовах воєнного стану. Це питання має не лише теоретичне, але й важливе практичне значення, оскільки безпосередньо впливає на ефективність правосуддя та забезпечення національної безпеки держави.

З початком агресії росії проти України на території нашої держави було запроваджено воєнний стан. Період воєнного стану характеризується зростанням злочинності, оскільки війна негативно впливає не лише на фізичне, але й на психологічне та моральне здоров'я населення та вводиться за умов серйозної загрози суспільству, територіальній цілісності державному та суверенітету країни.

Кваліфікація злочинів, скоєних у цей час, залишається складним завданням як для юристів-практиків, так і для науковців.

Зокрема, 7 березня 2022 року набув чинності Закон № 2117-ІХ, який вніс корективи до КК України, значно посиливши відповідальність за злочини, передбачені статтями 185, 186, 187, 189 та 191. Ці статті охоплюють основні майнові злочини, які традиційно складали значну частку в структурі кримінальної статистики України: крадіжка, грабіж, розбій, вимагання, а також розтрата та привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем [2].

Наприклад, до внесення змін крадіжка (ч. 1 ст. 185 КК України) кваліфікувалася як кримінальний проступок, а не злочин. Санкція за неї передбачала покарання від штрафу до обмеження волі на строк до 5 років. Позбавлення волі як вид покарання застосовувалося лише у випадках повторного вчинення крадіжки, за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 185), з проникненням у житло чи інше володіння (ч. 3 ст. 185), або якщо крадіжка була вчинена у великих чи особливо великих розмірах (ч. 4, 5 ст. 185) [3].

Тепер такі дії кваліфікуються за ч. 4 ст. 185 КК України і передбачають покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 5 до 8 років [3].

Подібні зміни внесено щодо інших кримінальних злочинів, пов'язаних із майном, таких як пограбування, розбій, вимагання та зловживання службовим становищем для корупції та заволодіння майном, вчинене під час війни чи надзвичайного стану. Усі ці злочини підпадають під дію частини 4 відповідних положень (статті 186, 187, 189, 191 Кримінального кодексу).

При кваліфікації конкретного кримінального правопорушення як

обставини, що обтяжує покарання, враховуватимуться кримінальні правопорушення, вчинені в період воєнного чи надзвичайного стану (п. 11 ч. 1 ст. 67 КК України). Крім того, зі змінами у кримінальному законодавстві посилено відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України.

Адже значно почастишали випадки державної зради, грабежів, диверсій тощо. Відповідно, статті 111 та 113 ККУ передбачають максимальне покарання за державну зраду та диверсію під час воєнного стану – позбавлення волі на строк до 15 років або довічне позбавлення волі з конфіскацією майна. Крім того, амністія забороняється для осіб, винних у державній зраді та саботажі.

Також, варто зауважити, що за злочини, вчинені в умовах воєнного стану, передбачене суворіше покарання. Наприклад, за невиконання наказу в мирний час максимальне покарання становить три роки позбавлення волі, тоді як у воєнний час воно зростає до 5-10 років.

Для правильної кваліфікації необхідно встановити об'єктивні та суб'єктивні сторони складу кримінального правопорушення. Критично важливим є визначення адекватного покарання та вибір найбільш доцільних заходів кримінально-правового впливу, враховуючи ступінь суспільної небезпеки вчиненого діяння. Особливу увагу слід приділити специфічним обставинам, зокрема обтяжуючим. Ці обставини повинні враховувати не лише деталі справи, але й характеристику обвинуваченого.

Важливо зазначити, що не завжди можна визначити обтяжуючі обставини, і часто вони відсутні. У випадках військових злочинів диспозиція статті ККУ часто вже містить таку обставину як "воєнний час", тому суд не може додатково визначити її як обтяжуючу. Деякі статті можуть передбачати інші обтяжуючі обставини [1].

Наявність обтяжуючих обставин дає суду можливість призначити як основне, так і додаткове покарання; обрати суворіший вид основного покарання серед зазначених у відповідних статтях; призначити додаткові покарання, які в санкції вказані як факультативні.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що правильна кваліфікація є ключовим елементом у призначенні покарання. Особливо це стосується злочинів, вчинених у воєнний час, коли через моральну напругу та складнощі у виявленні суб'єктів злочину правильна кваліфікація стає особливо складною.

Доцільним буде зазначити, що правильна кваліфікація кримінальних правопорушень, вчинених в умовах воєнного стану, є ключовим елементом ефективного правосуддя та забезпечення національної безпеки України.

З метою підвищення ефективності правозастосовної практики необхідно розробити методичні рекомендації для правоохоронців та суддів щодо деталей кваліфікації правопорушень в умовах воєнного стану.

Подальші дослідження в цьому напрямі мають бути спрямовані на вдосконалення теоретичних основ і практичних механізмів криміналізації воєнного стану, що сприятиме зміцненню правопорядку в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вознюк А. А. Воєнний або надзвичайний стан як обставина, що впливає на кваліфікацію кримінального правопорушення або призначення покарання: актуальні питання вдосконалення кримінального законодавства.

Проблеми кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану : матеріали наук.-теорет. конф. (Київ, 26 трав. 2022 р.). Київ. Нац. акад. внутр. Справ. 2022. С. 43–54.

2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство. Закон України № 2117-IX. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#Text>

3. Кримінальний кодекс України № 2341-III від 05.04.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>